دانیال کوهین بندت‌و پەشیمانبوونەوە لە شۆڕش!

جۆرج تەڕابیشی
لە عەرەبییەوە: شوان ئەحمەد

بێچەندوچوون دەتوانین بڵێین (دانیال کوهین بندت)، دیارترین کارەکتەری شۆڕشی خوێندکارانی ١٩٦٨ی فەڕەنسایە. ئەو شۆڕشەی کاتی خۆی لە زانکۆی (نانت)ەوە تاوی سەندو گەر لە دواساتەکانیدا ژەنەراڵ (دیگۆل) فریانەکەوتبایەو سەرلەنوێ کۆنترۆڵی بارودۆخەکەی نەکردبایە، ڕەنگبوو بۆشاییەکی سیاسی ڕاستەقینەی لە وڵاتدا دروستبکردایەو کۆماری پێنجەمی ڕامباڵیایە. ئەو شۆڕشەی سەرەتا وەک شۆڕشێکی خوێندکاران دەستیپێکرد، دوای ئەوەی سەندیکا کرێکارییەکان دایانە پاڵی‌و لە زیاد لەشارێکیشدا دەستیان بەسەر کارگەکاندا گرت‌و جاری خۆبەڕێوەبردنیاندا، ئاڕاستەیەکی ترسناکی گرتەبەر.

شۆڕشی ١٩٦٨، شۆڕشی چەپە ڕادیکال‌و پەرگیرەکان بوو، شۆڕشێکبوو لە دژی بۆرژوازیەت‌و دەسەڵاتی سیاسیی ڕاستڕەوەکان، بەڵام هاوکات شۆڕشێکیش بوو لە دژی چەپی دۆگماو نوێنەرە فەرمییەکەی کە پارتی کۆمۆنستی فەڕەنسا بوو. لێرەوە هەڵوێستێکی دژبەیەک لەسەر کارەکتەری (دانیال کوهین بندت) دێتەگۆڕێ. لەلایەک هەڵوێستی (ژان پۆڵ سارتەر)ی ڕابەری ڕۆشنبیرانی چەپی فەڕەنسا کە پیرۆزبایی لە خوێندکاران کرد، بەوەی خوێنیان بەبەر شۆڕشدا کردەوە، ئەو خوێنەی کۆمۆنیستە دۆگماکان مەیاندبوویان، لەگەڵ هەڵوێستی (جۆرج مارشێ) سەرۆکی پارتی کۆمۆنستی فەڕەنسا، کە لەوکاتەدا نەفرەتی لەو ئانارشیستە ئەڵەمانییە کردو لایەنگری دەرکردنی بوو لە فەڕەنسا، لەلایەکیترەوە.

شایەنی باسە (دانیال کوهین بندت) لە ئەڵەمانیا هاتبووە دنیاوە‌و کوڕی بنەماڵەیەکی جولەکە بوو، لەو کاتەوەی نازیەکان لە ساڵی ١٩٣٣دا، جڵەوی حوکمڕانییان گرتەدەست، پەنادێننە بەر فەڕەنساو وەک پەناهەندەیەک لەو وڵاتەدا دەژین. (کوهین) لە فەڕەنسادا گەورەبوو، ئەندام بوو لە گروپێکی ئانارشیزمی بچووکدا بەناوی (ڕەش‌و سوور). خەونی سەرەکی ئەم گروپە ئەوەبوو، خوێنی تازەبکەنەوە بەر چەمکی شۆڕش، ئەو شۆڕشەی بیروکراسیەتی ستالینیەت‌و بابەویەت ناپاکییان دەرهەق کردبوو، ئەو بیرۆکراسیەتەش لەو کاتەدا پارتە کۆمۆنیستە تەقلیدییەکان، بەسەرچینی کرێکاران‌و هێزە چەپەکاندا بەگشتی پراکتیزەیان دەکرد.

شۆڕشی پەتی، شۆڕش لە پێناو شۆڕشدا، شۆڕش لە ناو شۆڕش‌و بەسەر شۆڕشدا، ئەمە خواست‌و ویستی ئەو ڕیسکە خوێندکارییە بوو کە لە هۆڵەکانی خوێندنی زانکۆی (نانت)ەوە، دەستی پێکردو پاشان تەواوی فەڕەنساو ئەڵەمانیاو چەند وڵاتێکی دیکەی ئەوروپای گرتەوە. سەرەتا کە دەستیپێکرد، پێدەچوو (ئاگرێکی شۆڕشگێڕانە) بێت، جگە لە گردانی خۆی بەدەستی خۆی، بەمەبەستی بەتاڵکردنەوەی ئەو وزە شۆڕشگێڕییە چەپێنراوە لای ئەو توێژەی بەسروشتی خۆی ئامادەیە ببێتە سوتەمەنی هەموو ڕسکێکی ڕادیکالانە کە لاوانە، هیچ ئامانج‌و بەرنامەیەکی دیکەیان نەبوو‌بێت.

(دانیال کوهین بندت) کە لەسەروەختی بزووتنەوەکەی ئایاری ١٩٦٨دا لاوبوو، ئێستا تەمەنی پەنجاوچوار ساڵە، ئەو شۆڕشگێڕەی لە ناخیدابوو، جێی خۆی بۆ لایەنگرێکی ژێری بزووتنەوەی

ژینگەپارێزانی ئەوروپایەکی سەوز چۆڵکرد. لە بری (شەهوەتی شۆڕش) کە بە وتەزای خەونو ئیرادە سەودا لەگەڵ ژیاندا دەکات، (شەهوەتی سیاسەت)ی هێنایە گۆڕێ کە خۆی دەرگیری دیالەکتیکی واقیعو شتە شیاوەکان دەکات.

(دانیال کوهین بندت) کە بۆ ماوەی هەشت ساڵ جێگری سەرۆکی شارەوانی شاری فرانکفۆرت بوو، وەک کاندیدای سەوزەکانی ئەڵەمانیا، ئێستاو لە ساڵی ١٩٩٤، ئەندامە لە پەرلەمانی ئەوروپادا. ئایا ئێستا چۆن ئاوڕ لە ڕابردووی خۆی دەداتەوەو چۆن چۆنی دادگایی سی ساڵی پێش ئێستای خۆی دەکات کە شۆڕشی پەتی دەپەرست؟

با ڕێ بەخۆی بدەین قسە بکات: شۆڕش وەهمێکە دنەی خەیاڵدانی ئەو کۆمەڵگەیانە دەدات کە لەواقیعدا جگە لە گۆڕان پێویستی بەشتێکیتر نییە. ئایاری ٦٨ شۆڕش نەبوو، ئێمەش پاڵەوانی بین، هیچ پرۆژەیەکی کۆنکرێتیو دیاریکراومان پێنەبوو، ئەوە نەبێت لە پڕێکدا کەوتینە ناو گێژاوی ڕووداوەکانو ئێمەش سوار ئەو شەپۆلە بووینو مەستی سەرکەوتن بووین. ئەوەی ڕاستی بێت ئێمە شۆڕشگێڕ نەبووین، هێندەی کەڵکەڵەی شۆڕش چووبووە مێشکمانەوە، پێمانوابوو دەرمانی دەردی پیربوونی کۆمۆنیزم، چەپگەرایەتییەکی ڕادیکاڵانەیە، هەر ئەمەش بوو بە ناونیشانی ئەو کتێبەی لە کۆتایی ٦٨دا لەگەڵ براکەمدا چاپمکرد، بەرهەرحاڵ، ڕاستە ئێمە وەهمی شۆڕش فریوی دابووین، بەڵام دەستمان هەبوو لە سەندنەوەی شەرعیەت لە کۆمۆنیزمی دۆگماتیست، ئێمە نە ترۆتسکی بووین نەماویی، بەڵکو مارکسیستێکی ئازادبووینو سەرلەنوێ ڕەهەندی ئازادیمان لە فەلسەفەی مارکسیزمدا دۆزییەوە، لەبەر ئەمەش هاوسۆز بووین لەگەڵ بزووتنەوەی بەرهەڵستکاری کۆمۆنیستەکانی پۆڵۆنیاو چیکۆسلۆڤاکیا، هاوکات لایەنگری ئەو بزاوتەش بووین لە یەکێتی سۆڤیەت کە بەبزاوتی جیابووەکان ناسرابوون.

ئەگەر ڕەخنەی ئێمە لە پارتی کۆمۆنیست ئەوەبوو بێت کە دەستبەرداری شۆڕش بوون، ئەوا لە سەرەتای حەفتاکانیشەوە سەرەی ئێمە هات تا بە شۆڕش بڵێین: ماڵئاوا، بەڵام بۆچی؟ ئەم گۆڕانکارییە چۆن ڕوویدا؟ ڕەنگە بەلای منەوە ئەوە بێت کە تێگەیشتم سیاسەت هەموو شتێک نییە لە ژیاندا، مرۆڤ ناتوانێت بیستوچوار سەعات بەسیاسەتو بۆ سیاسەت بژی، بەهەرحاڵ مرۆڤی شۆڕشگێڕ کەسێکە هەموو ژیانی خۆی بۆ سیاسەت تەرخان دەکاتو جگە لە سیاسەت هەرچی شتیتر هەیە لە ژیانی دەیکاتەدەرێ، مرۆڤێکی لەمجۆرەش مەحاڵەو مرۆڤێکی نامرۆڤانەیە. زۆرینەی خەڵک حەز بەوە ناکەن بەردەوام سەرقاڵی سیاسەتکردن بن، ئەوی پێیخۆشە کاندیدای هەبێتو دەنگی پێ بدات، هاوکات بڕێوک لە سانۆریش لەسەر ئەو نوێنەرانە دابنێت کە هەڵیان دەبژێرێتو نوێنەرایەتی دەکەن. هەر ئەمەشە سیاسەت دەکات بەئەرکێکو هەروەها ڕەوایەتی بەمەسەلەی دیموکراسی پەرلەمانیش دەبەخشێت.

ئەم حەقیقەتە سادەو بەڵگە نەویستە، خەونە قووڵو وەهمە گەورەکەمانی: خۆ بەڕێوەبردن بوو، تووشی شۆک کرد، ئێمە وەک مارکسیستێکی ئازاد لایەنگری خۆبەڕێوەبردنو شوراکرێکاریەکان بووین، بەپێچەوانەی کۆمۆنیستە دۆگماتیستو مارکسیستە دیسپۆتیزمیەکانەوە کە لەو کاتەدا لایەنگری پلانو بەرنامە بوون، ئێمە پێمانوابوو بەرنامەو پلانڕێژی جۆرێکی قێزەونە لە تۆتالیتاریزم، لەبەرئەوەی پێویستییەکانی کۆمەڵگە لە سەرەوەڕا دیاریدەکاتو جۆرو بری بەرهەمەکانیش بەسەر بەرهەمهێنەراندا دەسەپێنێت، بەبێ هیچ حسابکردنێک بۆ پشێوییو نائارامیی بازاڕ، بەڵام داخۆ خۆبەڕێوەبردن زۆر لە بەرنامەدارشتنو پلانڕێژی ژیرانەترە؟ ئایا ئەویش پەنا ناباتە بەرئەوەی بەرهەمهێنەرەکان دەستبکێشنەوەو دەستەبەرداری دەسەڵاتی بڕیاردان بن، بۆ ئەو بەڕێوەبەرانەی هەڵیان دەبژێرن؟ ئایا ئەوانیش لای خۆیانەوە وەک بیرۆکراسیەکان یاخود وەک سەرمایەدارەکان ڕەفتارناکەن کاتێک وابەستەی

یاساکانی کێ بڕکێو بازاڕدەبن؟ ئایا ئەمە گەڕانەوە نییە بۆ سەرەتا؟

ئەمە بەو مانایە نایەت کە هیچ ڕێگەیەک بۆ سیاسەتی چەپگەرایی نەماوەتەوە، بەڵام لە کاتێکدا سیاسەت هەڵگری ئەو پێناسەیە بێت کە ئەگەڕێکە بۆ گۆڕینی ژیان بەرەو باشتر، ئەوا دەبێت پرۆژەی چەپگەرایی هاوتای واقیعو ئەو توانایانە بێت کە لە واقیعدا هەیە، بۆ ئەوەی لە ناوەوەیدا گۆڕان دروستبکات، بەبێ هیچ دابڕانێکی ڕادیکالانە کە گومانی تێدا نییە بەدەوری بازنەیەکی بەتاڵدا دەخولێتەوە. کەواتە پێویستە لە سەر چەپ لە یەک کاتدا هەم چاکسازیی بێتو هەم واقیعیی. لێرەدا مەبەستم چەپە، نەک چەپی توندڕەو، چونکە تا هەنووکەش چەپی توندڕەو لەسەر ئەفسانەی تارومارکردنی کە پیتالیزمو ژێرەوژووورکردنی شێوازی بەرهەمهێنان دەژیو تا ئێستاش وەک سەردەمی (مارکس)، لەو ئایدیایەوە دەستپێدەکات کە سەرمایەداریی دەستەبەری پێداویستییەکانی مرۆڤ ناکاتو لە سایەی سستمێکیشدا داکۆکی لە جیاوازی کۆمەڵایەتی بکات، چاکسازیکردن کارێکی مەحاڵەو بێ پاساوە، هەر بۆیە کورترینو خێراترین ڕێگە بۆ بەختەوەرکردنی مرۆڤو یەکسانییان، پاکتاوکردنو لە ناوبردنی سەرمایەدارییە. ئەم ئەفسانەی لەناوبردنەش، گەورەترین وەهمە، یەکەم لەبەر ئەوەی سەرمایەداری هەمان سەرمایەداریی ڕۆژگاری (مارکس) نییە، چونکە لەژێر فشاری خەباتی چینایەتیدا، سەرمایەداریی ناچاربوو بەخۆیدا بچێتەوەو خۆی چاکبکات. بەجۆرێک ئایدیای شۆڕش، هێزو ڕەوایەتی خۆی پێکەوە لەدەستدا. دووەمیش لەبەر ئەوەی شۆڕش بەرپانابێتو پاساوی بەرپابوونی نابێت، تەنها لەبارودۆخە کلۆمدراوو لە سایەی ئەو سستمە سیاسییانەدا نەبێت کە هەموو شتێک سەرکوت دەکەنو تەواوی تواناکانی کۆمەڵگە بۆ بەرەوپێشبردنی شێوازی ژیانیانو شێوازی بەرهەمهێنان، بەهەندێک ڕیفۆرمی نیوەناچڵ پەکدەخەن، لە دۆخێکی ئاوەهادا ئەلتەرناتیڤێکی دیکە نییە، جگە لە هەڵدانەوەی سەرقاپی مەنجەڵەکە تا تواناو وزە کوڵهاتووەکان ئازادبن. بەهەرحاڵ لە کۆمەڵگە سەرمایەدارییە پێشکەوتووەکاندا، هیچ بوونێکی ئەو بارودۆخە کلۆمدراوە نەماوە، لە زۆربەی زۆری ئەو کۆمەڵگەیانەدا لە نێوان چەپڕەوو ڕاستڕەوەکاندا ئاڵوێردی دەسەڵات دەکرێت، ئەمەش جۆرێک لە میکانیکیەتی دیالەکتیکی لە نێوان پرانسیپی ئابوری بازاڕی ئازاد، لەگەڵ داواکردنی یەکسانی کۆمەڵایەتیدا دروستدەکات.

ئایا ئەمە مانای ئەوەیە کە ئایدیۆلۆژیای چەپڕەوی ڕادیکالانە، هەموو ئیعتیبارێکی لەدەستداوە؟ ئەوەی ڕاستی بێت هێشتا کەمەکێک لە نرخو بەهای ماوەو لە هەندێک ناوەندیشدا وەک ئەفسانەیەکی مۆبیلیزەکردن ڕۆڵی خۆی دەگێرێت، لە کاتێکدا مەرج نییە ئەفسانە بگۆڕێت بەواقیعو بۆشیناکرێت، بەڵام ئەگەر بۆیکراو ئەو گۆڕانە ڕوویدا، ئەوا جگە لە ماڵوێرانی هیچی دیکەی لێشین نابێت.

ئەوەی ئەمڕۆکە پێویستە دیموکراسی زیاترە، نەک دابڕانی ڕادیکاڵانە. گومانی تێدانییە گواستنەوە لە دەسەڵاتێکەوە بۆ یەکێکیدی، دەبێتەمایەی هەڵپەساردنی پرۆسەی دیموکراسی. تەنانەت ئەگەر شۆڕشگێڕەکان، بەڕێگەی دیموکراسیش دەسەڵاتیان گرتە دەست، لۆژیکو بیروباوەڕە ڕادیکالیەکەیان وایانلێدەکات، بەڕێگەی دیموکراسی دەستبەرداری نەبن.

شۆڕش لای ئەوان خێوێکە کە بەگۆچانە سیحرییەکەی دەستی، تەواوی بارودۆخەکان ژێرەوژوور دەکاتو بەختەوەری بۆ مرۆڤایەتی دێنێت، ئەگەر نەشیانەوێتو حەزیشیان پێی نەبێت. ئەمەش بۆ خۆی بریتییە لە تۆوی تۆتالیتاریزم، لە هەموو ئایدیۆلۆژیایەکی شۆڕشگێڕانەدا. تاکە وانەیەک کە دەشێت لە تەواوی تۆتالیتاریزمەکانی سەدەی بیستەمەوە فێری ببین، ئەوەیە دەرگەی دیموکراسی ڕاستەقینە چەند بەرتەسکیش بێت، نابێت بەناوی هیچ خەونێکی شۆڕشگێڕییەوە جارێکیدی کلۆم بدرێت.

سەرچاوە: ڕۆژنامەی (الحیاه)، ژمارە (١٣٣٥٠).